

Marta Małecka

KUJAWSKO-POMORSKA SZKOŁA WYŻSZA W BYDGOSZCZY

<https://orcid.org/0000-0002-4108-7144>

WSTĘP DO WOLNOŚCI, CZYLI PROGRAM SPOŁECZNEJ ANIMACJI OSÓB OPUSZCZAJĄCYCH JEDNOSTKI PENITENCJARNE. REFLEKSJE PO ZAKOŃCZENIU PROJEKTU

Wolność to jeden z przywilejów człowieka, to stan rozumiany różnorodnie i często interpretowany zgodnie z własnym użyciem. Zdaniem Romana Ingardena *“wolność jest nie tylko niepodległością, ale także możliwością autonomicznego działania. Każdy mój czyn jest wolny, o ile jest moim czynem. Tymczasem wolny czyn musi być nie tylko autonomiczny, lecz także autentyczny. Sprawcą moich czynów jestem ja sam”*¹. Gdy nie ma wolności to tak jakby nie było samego człowieka, wolność jest źródłem własnych działań, *“wolność, choć nie może być dowiedziona, może być przeżywana i doświadczana, dana intuicyjnie.”* A co w przypadku jak jej zabraknie? Pobawienie wolności to jedna z najbardziej dotkliwych kar, odbiera bowiem człowiekowi przywilej decydowania o własnym życiu, o wyborze swoich codziennych zajęć, gospodarowania swoim czasem, kontaktów z bliskimi, przyjaciółmi, rodziną. To kara stygmatyzująca i wykluczająca skazanego z poszczególnych obszarów jego życia, również jego życia jako członka społeczności lokalnej, jako osobę pełniącą poszczególne role społeczne.

W grupie osób odbywających karę pozbawienia wolności różnorodność przypadków jest bardzo duża. Są jednostki, które w swojej historii nie mają wcześniejszego przestępstwa, są wielokrotni recydywiści, osoby, które dotknęła demoralizacja i jednostki, które wydają się być wolne od niej. Są osoby, które mają bardzo silne wsparcie w rodzinie i w najbliższych przyjaciółach, a są również takie, które na żadne wsparcie ani przed odbywaniem kary ani w trakcie ani po liczyć nie mogą². Można również rozpoznać grupę, która pragnie zrobić wszystko aby nigdy więcej w izolacji więziennej się nie znaleźć ale również i tacy, którzy będą celowo podejmować działania aby do więzienia powrócić. Utożsamiają to miejsce, jako bezpieczne, jako takie gdzie mieli zaspokajane potrzeby, przynajmniej te niższego rzędu, bo mogło być i tak że nie zdawali sobie sprawy z tego, że jakiegokolwiek inne można mieć. Przez lata swojej pracy z osobami wykluczonymi społecznie i

¹ R. Ingarden, *Wykłady z etyki*, Warszawa 1989, s. 234.

² A. Szymanowska, *Więzienie. I co dalej*, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2003, s. 320.

zagrożonych wykluczeniem społecznym z takimi jednostkami mam i miałam kontakt. Czasem w literaturze można spotkać szereg charakterystyk ludzi wykluczonych, dokładny katalog ich zachowań, możliwych reakcji na proponowane formy wsparcia. Wiele osób wpisuje się dokładnie w opisy ale jeśli w taki sposób będziemy na nich patrzeć jako fachowcy to na stracie jesteśmy na pozycji przegranej. Bo jak można walczyć z wykluczeniem skoro w definicji można spotkać określenie że takie osoby nie będą chciały podejmować współpracy. Nie będą chciały jeśli ktoś patrzy na nich i sugeruje nawet podświadomie że i tak z tej pracy nic nie wyjdzie. Niniejszy artykuł stanowi mały zapis projektu i jego efektów, jaki autorsko stworzyłam a do realizacji działań zaprosiłam ludzi, którzy wspaniale temu wyzwaniu sprościli.

Polityka postpenitencjarna w Polsce

Pomoc postpenitencjarna to forma pomocy, której głównym celem jest pomoc skazanym – osobom opuszczającym jednostki penitencjarne, w szczególności przeciwdziałaniu powrotowi na drogę przestępstwa. Kwestie te regulowane są przez Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 września 2017 roku w sprawie Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej Funduszu Sprawiedliwości³. Prawnie kwestie te regulowane są również przez Kodeks Karny Wykonawczy. Tu możemy znaleźć informacje że wsparcie powinno być udzielane zarówno osobom skazanym, jak i członkom ich rodziny, zakres pomocy powinien być wieloaspektowy: pomoc medyczna, pomoc prawna, psychologiczna, terapeutyczna, pomoc w znalezieniu pracy, pomoc w znalezieniu zakwaterowania⁴.

Nie podważam istnienia owych instrumentów pomocy, jedynie co podważam jakość ich stosowania w praktyce. Więzienie jest specyficzną jednostką, która funkcjonuje według ściśle ustalonych zasad, procedur, przepisów i regulaminów. Świadczenia opieki zdrowotnej, udzielane osobom pozbawionym wolności, finansowane są w całości z budżetu państwa. W efekcie skazany ma łatwiejszy dostęp do lekarzy i specjalistów, gdyż płatnikiem nie jest NFZ, ale resort sprawiedliwości. Osoby pozbawione wolności mają zagwarantowany dostęp do nieodpłatnych świadczeń zdrowotnych, leków, protez czy środków pomocniczych⁵. Inaczej sytuacja wygląda na zewnątrz, kolejki są długie, czasami kilka lub kilkanaście miesięcy. Może to powodować liczne frustracje i zachowania destrukcyjne i autodestrukcyjne wynikające z braku rozumienia nowego systemu społecznego, zwłaszcza po okresie długoletniej izolacji. Ponadto wszelkie kwestie dotyczące pomocy prawnej, psychologicznej itd. są oczywiście dostępne, ale z mojej perspektywy, jako osoby, która od kilku lat ma

³ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 września 2017 r. w sprawie Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej - Funduszu Sprawiedliwości, <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20170001760/O/D20171760.pdf>, dostęp z dnia: 18.11.2019.

⁴ Art. 41. Ustawy z dnia 6 czerwca 1997 roku – Kodeks karny wykonawczy.

⁵ <https://holistic.news/co-z-opieka-medyczna-nad-wiezniami-konieczna-jest-zmiana-modelu/>, dostęp z dnia 21.11.2019.

styczność z osobami opuszczającymi zakłady karne, jednostki mają bardzo niski poziom wiedzy na temat dostępności owych form. W kwestii zatrudnienia barierą jest samo odbycie kary pozbawienia wolności, przez co na większości stanowisk brak możliwości przedstawienia zaświadczenia o braku karalności. Dlatego dużo ludzi jeśli podejmuje zatrudnienie to podejmuje je na czarno, ponadto podejmuje je na czarno bo są obciążeni zobowiązaniami wobec komornika. Wiele form wsparcia jest dostępnych, jednakże uprzednio należy w odpowiednim miejscu złożyć odpowiedni wniosek, „odpowiedni wniosek” jest często w ilości sztuk kilka, jednostka dostaje wsparcie od psychologa czy terapeuty ale następny termin możliwy jest często po miesiącu, a po miesiącu może być tak że zmienia się również terapeuta. Jak można więc przepracować trudne sytuacje w swoim życiu raz w miesiącu przez godzinę, jak można mówić w takim przypadku o budowaniu przymierza terapeutycznego czy innych podobnych kwestii. Reasumując wsparcie teoretycznie może i jest.

Zdaniem Lecha Witkowskiego polityka oraz wszelkie praktyki komunikacji społecznej i współczesna edukacja małą uwagę przywiązuje do barier systemowych, których zniwelowanie jest warunkiem zmiany świadomości społecznej⁶. Zmiana tej świadomości w konsekwencji mogłaby doprowadzić do innowacyjnych działań i rozwiązań, z eksplorowaniem oddziaływań edukacyjnych prowadzących do optymalizacji form pomocy dla grup defaworyzowanych. Wśród innych postulatów w obrębie zmian L. Witkowski postuluje wzmacnianie inaktywacja oddolnych, stowarzyszeń i fundacji spoza instytucji pomocowych, wpieranie ich działań i uregulowanie stałej pomocy dla nich oraz finansowania ich działalności. Ponadto mowa jest również o odpisach dla pracodawców zatrudniających osoby opuszczające zakłady karne. „Szczególnie trudne i ważne w działaniach na rzecz jakości procesów resocjalizacji, przeciwdziałania recydywie, stymulowania nowej jakości procesów powrotu do społeczeństwa byłych więźniów, jest tworzenie ścieżek instytucjonalnych dla umożliwienia osobom kończącym odbywanie kary znalezienie odniesień i wsparcia, a przed wszystkim dobrych przykładów radzenia sobie w warunkach często braku oparcia w (byłej) rodzinie i chęci odcięcia od wcześniejszego środowiska czy nawyków o charakterze kryminogennym”⁷. Sytuacja byłych więźniów jest bardzo trudna bowiem brak umiejętności radzenia sobie w nowej dla nich rzeczywistości może powodować że będą sięgać po znane i sprawdzone dla nich sposoby radzenia sobie z trudnościami, czyli zachowania destrukcyjne i autodestrukcyjne. L. Witkowski postuluje również edukacyjne i medialne usuwanie poczucia wyższości, a czasem nawet pogardy wobec osób wcześniej skazanych. Optymalnym byłoby stwarzanie im szansy do swoistego doświadczenia oczyszczającego ponownych narodzin, do urządzania własnej przestrzeni życiowej w oparciu o zinternalizowany system norm i wartości pożądanych w społeczeństwie ale również włączania się i angażowania w przestrzeń społeczną.

⁶ L. Witkowski, *Memorial w sprawie wspierania oddolnych inicjatyw społecznych w rewitalizacji systemowej polityki postpenitencjarnej RP*, „Rocznik Naukowy Kujawsko-Pomorskiej Szkoły Wyższej w Bydgoszczy. Transdyscyplinarne Studia o Kulturze (i) Edukacji” 2014, nr 9, s. 18.

⁷ Tamże, s. 15-16.

Uzasadnienie projektu

Od 2008 roku liczba skazywanych przez polskie sądy utrzymuje się na tym samym poziomie. Co roku jest to ok. 410-420 tys. osób, sądy najczęściej orzekają kary z warunkowym zawieszeniem wolności. W polskich więzieniach i aresztach śledczych rocznie siedzi ponad 70 tysięcy osób i to w ponad 90% wypełnia możliwości pojemnościowe jednostek⁸. Zwiększa się liczba recydywistów w gronie osób skazywanych. Powodem tego jest niewątpliwie brak odpowiedniej pomocy postpenitencjarnej, tj. zapewnienia miejsca pobytu po wyjściu z zakładu karnego oraz wsparcia społecznego, aktywizacji w różnorodnych wymiarach życia człowieka.

W 2015 roku na 260034 skazanych 14 458 stanowiła grupa recydywistów⁹. Od 2016 roku obserwujemy ponowny wzrost odsetka recydywistów w ogólnej liczbie skazanych. W 2016 roku w województwie kujawsko – pomorskim liczba ta wynosiła 931 (wzrost w porównaniu z poprzednimi latami), w 2016 na ogół skazanych w Polsce 16353 – 1579 stanowili mężczyźni a 374 kobiety. Liczba skazanych kobiet jest znacznie mniejsza od liczby skazanych mężczyzn¹⁰. W przypadku byłych skazanych nie mamy do czynienia jedynie z prostą zależnością między brakiem kompetencji zawodowych czy społecznych a trudnością w odnalezieniu się na rynku pracy czy szerzej w życiu społecznym. Jest to raczej zestaw nakładających się na siebie problemów, stanowiących nierzadko jednocześnie przyczynę oraz skutek pobytu w jednostce penitencjarnej.

Cele projektu

Zasadniczym celem projektu była animacja społeczna osób opuszczających jednostki penitencjarne (i) osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Cel został sformułowany w taki sposób aby wsparciem można było objąć jednostki, które nie mają w swojej historii pobytu w zakładzie karnym a inne istotne wydarzenia, które doprowadziły ich do przynależności do kategorii jednostek wykluczonych. Takie wydarzenia w projekcie definiowane były poprzez wielokrotne uczestnictwo w programach leczenia odwykowego, pobytu w zakładach leczniczych o charakterze stacjonarnym.

Cele szczegółowe, jakie założono w projekcie były następujące:

- ➔ integracja osób opuszczających jednostki penitencjarne lub/i zakłady leczenia odwykowego ze społecznością lokalną,
- ➔ integracja osób opuszczających jednostki penitencjarne lub/i zakłady leczenia odwykowego z ich rodzinami i bliskimi,
- ➔ aktywizacja społeczna osób opuszczających jednostki penitencjarne lub/i

⁸ <https://sw.gov.pl/strona/statystyka-roczna>

⁹ Dane według raportu: *Powrotność do przestępczości*, DSi FE, WSIZ, Warszawa 2017.

¹⁰ Dane według raportu: *Statystyka sądowa – Prawomocne skazania osób dorosłych*, Informator statystyczny Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 2017.

- zakłady leczenia odwykowego,
- wzrost zainteresowania usługami aktywizacji wśród osób opuszczających jednostki penitencjarne lub/i zakłady leczenia odwykowego,
- budowanie wzajemnej sieci wsparcia wśród osób opuszczających jednostki penitencjarne lub/i zakłady leczenia odwykowego.

Grupa objęta wsparciem

Projekt przeznaczony był dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym/ wykluczonych społecznie z powodu wcześniejszej izolacji w jednostce penitencjarnej lub wielokrotnym pobycie w zakładach leczenia odwykowego, czyli choroby alkoholowej lub/i uzależnienia od substancji psychoaktywnych. Zgodnie z definicją za osoby wykluczone społecznie uważa się osoby lub rodziny korzystające ze świadczeń pomocy społecznej zgodnie z Ustawą z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej¹¹, tj. spełniające co najmniej jedną z przesłanek określonych w artykule 7 ustawy.

W projekcie wzięło udział osiem osób z grupy podstawowej oraz osiem osób stanowiących otoczenie społeczne dla członków tejże grupy. Osoby ostatecznie zakwalifikowane do projektu zgodnie ze stworzonym regulaminem oraz wewnętrznymi procedurami to jednostki, które doświadczyły wielokrotnego wykluczenia ze względu na różnorodne przesłanki. Elementem łączącym był wieloletni pobyt w zakładzie karnym lub/i ośrodku leczenia uzależnień. Wśród grupy objętej wsparciem dominowały problemy bezrobocia, długotrwałego bezrobocia, ubóstwa, niepełnosprawności fizycznej i społecznej. To jednostki, które nie posiadały w większości kontaktów z rodziną, nie posiadające możliwości wsparcia społecznego, mające bardzo niski a czasem zerowy poziom wiedzy na temat możliwości poszukiwania wsparcia, to jednostki stygmatyzowane i izolowane społecznie, nie korzystające z dorobku kultury.

Specyfika grupy wyznaczyła kształt całego projektu a przede wszystkim kolejność postępowania dydaktycznego.

Opis podjętych działań

Projekt realizowany był od grudnia 2018 roku do końca kwietnia 2019 roku. Ze względu na specyfikę grupy docelowej na samym początku przeprowadzono spotkanie integracyjne, podczas którego uczestnicy mogli się wzajemnie poznać, poznać również osoby, które pracowały później z nimi przez kolejne miesiące. Zajęcia w projekcie zaplanowano w poszczególnych modułach kształcenia, moduły te w różnym wymiarze godzin w dalszych częściach projektu przeplatały się wzajemnie pod kątem terminów. Planowanie zadań odbywało się na bieżące poprzedzone

¹¹ <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20040640593/U/D20040593Lj.pdf>, dostęp z dnia 11.12.2019.

monitorowaniem potrzeb i możliwości uczestników a także ich ograniczeniami. Założono że jeśli uczestnicy będą w stanie spełnić wymagania założone w kontratakach grupowych i osobistych polegające głównie na uczestnictwie w grupach a przez to budowaniu poprawnych relacji społecznych i terapeutycznych wówczas będzie to stanowiło doskonały filar do możliwości realizacji celów założonych w projekcie.

Zrealizowane działania i ich obszary:

- W pierwszej kolejności przeprowadzono cykl zajęć z zakresu treningu interpersonalnego. Trening interpersonalny to intensywny rozwój osobisty odbywający się przez doświadczenie bycia z innymi ludźmi. Jest to doświadczenie grupowe, którego celem jest stworzenie warunków do rozwoju umiejętności potrzebnych w budowaniu satysfakcjonujących relacji z innymi. Poszczególne zadania ukierunkowane są na stworzenie możliwości jak największej ilości interakcji i uwrażliwienie uczestników zarówno na samych siebie, jak i siebie nawzajem.
- Organizacja imprezy integracyjnej świątecznej połączonej z warsztatem kulinarnym, podczas którego uczestnicy samodzielnie przygotowywali posiłki według wcześniej wypracowanego planu, poznawali tradycje świąteczne, dzielili się swoimi doświadczeniami, czasem niezwykle trudnymi.
- Trening komunikacji; tu uczestnicy poznali podstawowe modele komunikacji, rodzaje, kierunki i poziomy, bariery w komunikacji interpersonalnej, ćwiczenia w pokonywaniu barier, aktywne słuchanie, nieaktywne słuchanie, ćwiczenia uwypuklające symptomy lekceważenia oraz niwelowanie owych symptomów, konflikt interpersonalny, zniekształcenie postrzegania jako źródła wywołującego konflikt, trenowanie asertywności, konstruktywne rozwiązywanie konfliktów.
- Animacja sportowo-rekreacyjna; to cykl zajęć o charakterze sportowym, część z nich przeprowadzona została w charakterze rehabilitacyjnym, z racji tego że uczestnicy obarczeni byli długotrwałymi chorobami somatycznymi, ograniczeniami zdrowotnymi. Bardzo ważnym było dokładne rozpoznanie potrzeb a przede wszystkim możliwości zdrowotnych uczestników oraz pod tym kątem dobranie dla nich odpowiednich ćwiczeń zarówno indywidualnych jak i grupowych.
- Coaching indywidualny, polegający na osobistych cyklach sesji z coachem, który pomagał w precyzowaniu i osiągnięciu celów, rozwiązywaniu problemów, podejmowaniu decyzji. W ramach sesji opracowywano wizję własnego rozwoju w oparciu o potrzeby, wartości i indywidualny potencjał, identyfikowano i eliminowano bariery do dalszego rozwoju.
- Coaching grupowy, to forma zajęć grupowych podczas których uczestnicy rozpoznawali i trenowali reprezentowane przez nich style myślenia i style działania, ćwiczyli podejmowanie motywacji do działania, funkcjonowanie w roli członka grupy, przyjmowanie konstruktywnej krytyki, adekwatne reakcje na krytykę, dawanie informacji zwrotnych innym osobom.
- Terapia indywidualna, to indywidualne sesje terapeutyczne mające na celu

budowanie prawidłowej relacji terapeutycznej oraz dyskusje na tematy bieżące, istotne wydarzenia z przeszłości mające swoje odzwierciedlenia w wyborach życiowych i postępowaniu uczestników.

- Animacje rodzinne, to forma warsztatów grupowych, w której brali udział nie tylko uczestnicy projektu ale również osoby z ich otoczenia społecznego, poruszano tu kwestię subiektywnego obrazu rodziny, rodziny i jej granic, budowania więzi w rodzinie, metody nawiązywania/umacniania/naprawiania relacji w rodzinie, budowanie potencjału rodziny, komunikacji wewnątrz rodziny a komunikacji na zewnątrz rodziny, budowanie wzajemnej współpracy i wsparcia.
- Warsztat prowadzenia gospodarstwa domowego, to forma warsztatowa mająca na celu wyposażenie uczestników w umiejętności prowadzenia gospodarstwa domowego, ćwiczone zasady prowadzenia gospodarstwa, zarządzanie budżetem domowym, tworzenie budżetu domowego, generowanie oszczędności w życiu codziennym, utrzymywanie czystości w środowisku domowym, planowanie i robienie zakupów adekwatnie do zasad racjonalnego odżywiania, zdrowe odżywianie, planowanie długoterminowe i krótkoterminowe, obowiązki domowe.
- Animacje czasu wolnego, to forma warsztatów profilaktycznych mająca na celu wyposażanie uczestników w umiejętność planowania czasu wolnego w oparciu o obowiązujące zasady i normy społeczne, identyfikacja i rozwój własnych zainteresowań i hobby, kreatywne myślenie i działanie, moje obowiązki jako członka społeczności, oferta instytucji kultury w danym rejonie.
- Wyjście do kina, uczestnicy projektu wraz z osobami im bliskimi wspólnie wybrali kino do którego chcą się udać, wybrali seans, przedstawiali argumenty dlaczego akurat taki film przypadł im do gustu. Po filmie wspólnie prowadzili dyskusje, niejako oceniali bohaterów pod kątem ich wyborów, wyciągali wnioski.

Wszelkie zajęcia zrealizowane w projekcie prowadzone były przez doświadczone osoby, mające specjalistyczne wykształcenie w danej przestrzeni oraz doświadczenie praktyczne w pracy z osobami wykluczonymi społecznie. Wszystkie programy zajęć przygotowane zostały adekwatnie do potrzeb uczestników, na podstawie licznych rozmów z nimi, tworzenia diagnoz ich obecnej sytuacji a także wypełnianych testów i dokumentów. Zajęcia prowadzone były adekwatnie do możliwości poznawczych odbiorców.

Efektywność społeczna

Efektywność społeczna jest mierzona wśród osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, które skorzystały z usług aktywnej integracji o charakterze społecznym lub edukacyjnym, lub zdrowotnym.

Kryterium efektywności społecznej odnosi się do odsetka uczestników projektu,

którzy po zakończeniu udziału w projekcie:

- dokonali postępu w procesie aktywizacji społeczno-zatrudnieniowej i zmniejszenia dystansu do zatrudnienia, przy czym postęp powinien być rozumiany m.in. jako:
- rozpoczęcie nauki;
- wzmocnienie motywacji do pracy po projekcie;
- zwiększenie pewności siebie i własnych umiejętności;
- poprawa umiejętności rozwiązywania pojawiających się problemów;
- podjęcie wolontariatu;
- poprawa stanu zdrowia;
- ograniczenie nałogów;
- doświadczenie widocznej poprawy w funkcjonowaniu (w przypadku osób z niepełnosprawnościami)¹².

Efektywność potwierdza się za pomocą opinii ale również certyfikatów, zaświadczeń o podejmowaniu działalności edukacyjnej, pracy w obszarze wolontariatu itp.

Opinie były tworzone indywidualnie dla każdego uczestnika projektu, zawierają one opis osiągniętych efektów w następujących kategoriach: edukacja, motywacja, zwiększenie pewności siebie i poczucie własnych możliwości, zdrowie, aktywność lokalna.

Podsumowanie wyników

W **kategorii edukacja** to co udało się osiągnąć u uczestników to przede wszystkim przyrost wiedzy w obszarach poruszanych na poszczególnych formach wsparcia. Przyrost ten był mierzony przy zastosowaniu pre testu oraz post testu, uczestnicy wypełniali test wiedzy z danej dziedziny przed przystąpieniem do realizacji zajęć, ten sam test wypełnili po zakończeniu realizacji zajęć. Deklarowany przyrost wiedzy jest znaczny, bowiem w poszczególnych przypadkach jest to średnio z poziomu około 2 na poziom ponad 4. Tu również udało się zebrać w całość dotychczasowe wykształcenie uczestników, uporządkowano ich ścieżki edukacji, pokazano możliwości ich uzupełniania. Wielu uczestnikom do gustu bardzo przypadły zdalne formy kształcenia, oferta kształcenia bezpłatnego w formule online, potwierdzana certyfikatami, z takich form również uczestnicy z chęcią i licznie korzystali.

W **kategorii motywacja** stwierdzono następujące efekty, przed przystąpieniem do projektu uczestnicy nie widzieli potrzeb zmiany swojej sytuacji i nie widzieli również możliwości zmiany tej sytuacji. Często nie nazywali problemów jakie ich spotykały, nie potrafili ich racjonalnie rozwiązywać. Obecnie uczestnicy deklarują i widać to na podstawie obserwacji ich w toku zajęć projektowych, iż analizują to co spotyka ich na co dzień, sytuacje w jakich się znajdują, szukają możliwych

¹² <https://www.dlatorunia.pl/file-344,18-efektywnosc-spoeczna-i-efektywnosc-zatrudnieniowa.pdf>, dostęp z dnia: 13.11.2019.

rozwiązań, przyjmują krytykę i starają się traktować ją jako konstruktywne uwagi z jakich wyciągają wnioski. Tu również widać przyrost wiedzy, a w pojedynczych przypadkach nabycie jej od podstaw na temat możliwych form wsparcia z jakich uczestnicy mogą korzystać w swojej miejscowości. Uczestnicy są w posiadaniu listy instytucji pomocowych, takich jak np. MOPR czy CARITAS wraz z wykazem dyżurów specjalistów, takich jak prawnicy, psychologowie, pedagodzy. Mają również wiedzę na temat sektora NGO i ich oferty pomocowej, wiedzą jak takie wsparcia można poszukiwać.

W **kategorii zdrowie** uczestnicy przed przystąpieniem do form wsparcia wykazywali się w większości brakiem zainteresowania w obszarze swojego zdrowia. Palili bardzo duże ilości papierosów, samodzielnie skręcanych, nie przyjmowali zapisanych leków, nie chodzili na badania, nie korzystali z opieki medycznej. To co się zmieniło jest szczególnie widoczne w obszarze zdrowego, racjonalnego odżywiania się, rozpoczynania dnia od śniadania a nie od kawy i papierosa. Uczestnicy zaczęli również przywiązywać uwagę do aktywności fizycznej, wykonują samodzielnie ćwiczenia z indywidualnych planów treningowych, korzystają ze spacerów. Zapisali się na wizyty do specjalistów, jedna uczestniczka ma już okulary korekcyjne, regularnie przyjmują leki. Uczestnicy deklarują również mniejszą ilość palonych papierosów.

W **kategorii aktywność lokalna** wyraźnie widać bardzo niski poziom wiedzy, przed realizacją działań, na temat korzystania z lokalnych atrakcji, źródeł kultury a także samodzielnego aktywizowania społeczności. Dla trójki uczestników wyjście do kina w ramach projektu było ich pierwszą wizytą w życiu. Obecnie uczestnicy są zaktywizowani w tym obszarze, samodzielnie inicjują formy samopomocy, tworzą wzajemną sieć wsparcia dla siebie, mają widzę na temat wydarzeń kulturowych w ich miejscowości, są świadomi z jakim płatnych i bezpłatnych form mogą korzystać.

Uczestnicy mieli też okazję do poprawienia swoich relacji z osobami im bliskimi, ze swoją rodziną. Takie kontakty również zostały zainicjowane. Troje z uczestników po zakończeniu realizacji projektu podjęło pracę zarobkową i pracują legalnie do dnia dzisiejszego. Reasumując myślę, że założenia udało się zrealizować, a to co pomagało w ich realizacji to przede wszystkim wzajemna wiara w to, że się uda, jasno określone i sprecyzowane cele, ze strony uczestników podkreślenie rzeczy, zachowań i myśli świadczących o pojawiających się zmianach. Ze strony trenerów to przede wszystkim podmiotowe podejście do uczestników, traktowanie ich z szacunkiem jako pełnoprawnych członków społeczeństwa, respektowanie zasady wzajemnego uczenia się oraz wymiany doświadczeń. To również umiejętność wypuklenia w ich działaniu mocnych stron, poznanie własnych zasobów, a także włączenie ich w wzajemną sieć wsparcia.

Projekt *Wstęp do wolności, czyli program społecznej animacji osób opuszczających jednostki penitencjarne* został współfinansowany z Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Osi priorytetowej 11. Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność Działania 11.1 Włączenie społeczne na obszarach objętych LSR

Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020. Numer umowy o powierzenie grantu: UM_SE.433.1.248.2017, zawartej między MKM Marta Małecka a Lokalną Grupą Działania „Dla Miasta Torunia”¹³.

Bibliografia

- Art. 41. Ustawy z dnia 6 czerwca 1997 roku – Kodeks karny wykonawczy.
<https://holistic.news/co-z-opieka-medyczna-nad-wiezniami-konieczna-jest-zmiana-modelu/>
<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20170001760/O/D20171760.pdf>
<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20040640593/U/D20040593Lj.pdf>
<https://sw.gov.pl/strona/statystyka-roczna>
<https://www.dlatorunia.pl/o-nas>
<https://www.dlatorunia.pl/file-344,18-efektywnosc-spoeczna-i-efektywnosc-zatrudnieniowa.pdf>
Ingarden R., Wykłady z etyki, Warszawa 1989.
Powrotność do przestępczości, DSI FE, WSIZ, Warszawa 2017.
Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 września 2017 r. w sprawie Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej Funduszu Sprawiedliwości.
Statystyka sądowa – Prawomocne skazania osób dorosłych, Informator statystyczny Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 2017.
Szymanowska A., Więzienie. I co dalej, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2003.
Ustawa z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej.
Witkowski L., Memoriał w sprawie wspierania oddolnych inicjatyw społecznych w rewitalizacji systemowej polityki postpenitencjarnej RP, „Rocznik Naukowy Kujawsko-Pomorskiej Szkoły Wyższej w Bydgoszczy. Transdyscyplinarne Studia o Kulturze (i) Edukacji” 2014, nr 9.

Streszczenie

Artykuł ma na celu prezentację efektów osiągniętych podczas realizacji projektu: *Wstęp do wolności, czyli program społecznej animacji osób opuszczających jednostki penitencjarne*. Projekt realizowany był w ramach umowy granatowej dzięki dotacji ze środków UE. Udział przewidziany była dla osób między innymi opuszczających zakłady karne, znajdujących się w trudnej i nietypowej sytuacji, ze względu na liczne

¹³ <https://www.dlatorunia.pl/o-nas>

przejawy stygmatyzacji i izolacji społecznej. Działania zrealizowane w projekcie miały na celu animację społeczną osób opuszczających jednostki penitencjarne. Cel ten został osiągnięty dzięki postawionym celom szczegółowym, tj.: integracja osób opuszczających jednostki penitencjarne ze społecznością lokalną, integracja osób opuszczających jednostki penitencjarne z ich rodzinami i bliskimi, aktywizacja społeczna osób opuszczających jednostki penitencjarne, wzrost zainteresowania usługami aktywizacji wśród osób opuszczających jednostki penitencjarne oraz budowanie wzajemnej sieci wsparcia wśród osób opuszczających jednostki penitencjarne, członków ich rodzin oraz członków społeczności lokalnej. Wzrost efektywności społecznej został zmierzony w oparciu o kwestionariusz pomiaru efektywności społecznej zgodnie z przyjętymi założeniami metodologicznymi.

Słowa kluczowe: efektywność społeczna, readaptacja, aktywność społeczna, animacja społeczna, przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu, aktywizacja.

ADMISSION TO FREEDOM, A PROGRAM OF SOCIAL ANIMATION OF PEOPLE LEAVING PENITENTIARY UNITS. REFLECTIONS AFTER THE PROJECT

Summary

The article aims to present the effects achieved during the implementation of the project: Introduction to freedom, i.e. a program of social animation of people leaving penitentiary units. The project was implemented under a navy-blue agreement thanks to a grant from EU funds. Participation was provided for, among others, people leaving prisons who are in a difficult and atypical situation due to the numerous manifestations of stigmatization and social isolation. Activities implemented in the project were aimed at social animation of people leaving penitentiary units. This goal was achieved thanks to the set specific goals, i.e. integration of people leaving penitentiary units with the local community, integration of people leaving penitentiary units with their families and relatives, social activation of people leaving penitentiary units, increase of interest in activation services among people leaving penitentiary units and building mutual support network among persons leaving penitentiary units, members of their families and members of the local community. The increase in social efficiency was measured based on the social efficiency measurement questionnaire in line with the adopted methodological assumptions.

Key words: social efficiency, readaptation, social activity, social animation, counteracting social exclusion, activation.

